

Cantates
in de
Nieuwe Kerk

Zondag 4 april 2021

“Christ lag in Todesbanden” - J.S. Bach

Solisten en barokorkest *o.l.v.* Jelte Hulzebos

ds. Evert Jan Veldman *voorganger*
Mannes Hofsink *organist*

Christ lag in Todesbanden BWV 4, J.S. Bach.

Bach componeerde deze cantate voor zijn sollicitatie als organist in de St. Blasiuskirche in Mühlhausen. Op eerste Paasdag 24 april 1707, vond het proefspel plaats én werd deze cantate uitgevoerd. Het is een van de eerste ons overgeleverde cantates van zijn hand. Uit verschillende documenten blijkt echter dat Bach tussen 1703 en 1707, toen hij organist in Arnstadt was, ook al kerkmuziek heeft geschreven. Het componeren voor rouw- en trouwplechtigheden behoorde daar tot de taak van de organist.

Als basis voor cantate BWV 4 diende het Lutherlied ‘Christ lag in Todes Banden’ (1524), gezang 618 Liedboek. De melodie is een bewerking van de bekende Gregoriaanse paas-sequens ‘Victimae paschali laudes’, gezang 615 Liedboek. Overigens vinden veel van de liederen die Luther maakte hun oorsprong in het Gregoriaans.

BWV 4 is een koraalcantate, wat wil zeggen dat alle strofen van het lied zijn bewerkt, per omnes versus, zoals de partituur vermeldt. Deze vorm is gerelateerd aan de koraalvariaties in de orgelliteratuur uit de 17de en 18de eeuw. De koraalcantates van Buxtehude en Pachelbel hebben Bach als voorbeeld gediend en duidelijk beïnvloed.

De instrumentale bezetting bestaat uit een vijfstemmig strijkersensemble, viool I en II, altviool I en II en continuo, orgel en bas de violon. De vier zangsolisten zingen de soli en vandaag vanwege de coronamaatregelen ook de koordelen. In een latere versie van deze cantate die Bach in 1725 uitvoerde wordt het instrumentarium uitgebreid met een zink en drie trombones om de koorpartijen te versterken.

De tekst van de cantate verwijst naar verscheidene Bijbelteksten waar sprake is van het lijden van Christus en de overwinning op de dood. Gezien de symmetrische opbouw van de cantate is het aannemelijk dat de vierde strofe ‘es war ein wunderlicher Krieg’, voor Bach de kern van dit paaslied is geweest:

Vers 1: koor, vers 2: duet, vers 3: solo

vers 4: koor

vers 5: solo, vers 6: duet, vers 7: koor.

Voor alle delen geldt dat tekst en muziek naadloos op elkaar aansluiten. Een voorbeeld daarvan in het derde vers: ‘All sein Recht und sein Gewalt; Da bleibet nichts denn Tods Gestalt’. Op het woord ‘Gewalt’ spelen de viool I/II ruw klinkende dubbelgrepen en het continuo snelle zestiende noten.

Op ‘nichts’ zwijgen alle stemmen en bij de woorden ‘Tods Gestalt’ staat de tempo-aanduiding Adagio, zeer rustig. Er heerst hier dan ook een statische rust, gekleurd door een droefgeestige harmonie. Ondanks de ogenschijnlijke eenvoud, gerelateerd aan de stijl van Buxtehude, weet Bach in deze cantate een geheel eigen idioom te creëren. De middelen die Bach aanwendt om de tekst te verbeelden zijn in deze cantate tamelijk sober maar juist daardoor tonen ze zijn onnavolgbare meesterschap. Niet voor niets is deze cantate zeer geliefd onder de uitvoerenden en bij het publiek.

Jelte Hulzebos

Agnes van Laar – sopraan

Eske Tibben – alt

Han Warmelink – tenor

Jaap de Wilde – bas

Helmut Riebl – viool

David Alonso Molina – viool

Rachael Yates – altviool

Rhodes Selhorst – altviool

Mathilde van Wijnen – bas de violon

Pieter Pilon – orgel

Solisten en barokorkest o.l.v. Jelte Hulzebos

Orde van dienst

Orgelspel: Praeludium in D - BWV 532/1 - J.S. Bach

Bemoediging

v.: Wij zijn als een vogel ontsnapt uit het net van de vogelvangers,
het net is gescheurd en wij, wij zijn ontkomen.

Onze hulp is de naam van de ENE
die hemel en aarde gemaakt heeft.

(Ps. 124, 7 – 8)

Christ ist erstanden Johann Hermann Schein (1586 – 1630)

Christ ist erstanden - von der Marter allen.

Des sollen wir alle froh sein,

Christ will unser Trost sein. Kyrieleis.

Wär er nicht erstanden, - die Welt, die wär vergangen,

seit daß er erstanden ist,

so loben wir den Herrn Jesu Christ. Kyrieleis

Alleluja

Des sollen wir alle froh sein,

Christ will unser Trost sein. Kyrieleis

Lezing: Johannes 20: 19 – 23 (NBV)

19 Op de avond van die eerste dag van de week waren de leerlingen bij elkaar; ze hadden de deuren afgesloten, omdat ze bang waren voor de Judeeërs. Jezus kwam in hun midden staan en zei: 'Ik wens jullie vrede!'

20 Na deze woorden toonde hij hun zijn handen en zijn zijde. De leerlingen waren blij omdat ze de Heer zagen. 21 Nog eens zei Jezus: 'Ik wens jullie vrede! Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit.' 22 Na deze woorden blies hij over hen heen en zei: 'Ontvang de heilige Geest. 23 Als jullie iemands zonden vergeven, dan zijn ze vergeven; vergeven jullie ze niet, dan zijn ze niet vergeven.'

Ter overweging

Cantate ‘Christ lag in Todesbanden’ BWV 4 J.S. Bach

1. SINFONIA

2. (Vs 1): KOOR

Christ lag in Todesbanden - Für unsre Sünd gegeben,
Er ist wieder erstanden - Und hat uns bracht das Leben;
Des wir sollen fröhlich sein,
Gott loben und ihm dankbar sein
Und singen Halleluja! Halleluja!

3. (Vs 2): DUET (S,A)

Den Tod niemand zwingen kunnt - Bei allen Menschenkindern
Das macht alles unsre Sünd, - Kein Unschuld war zu finden.
Davon kam der Tod so bald
Und nahm über uns Gewalt,
Hielt uns in seinem Reich gefangen. Halleluja!

4. (Vs 3): ARIA (T)

Jesus Christus, Gottes Sohn, - An unser Statt ist kommen
Und hat die Sünde weggetan, - Damit dem Tod genommen
All sein Recht und sein Gewalt,
Da bleibet nichts denn Tods Gestalt,
Den Stachl hat er verloren. Halleluja!

5. (Vs 4): KOOR

Es war ein wunderlicher Krieg, - Da Tod und Leben rungen,
Das Leben behielt den Sieg, - Es hat den Tod verschlungen.
Die Schrift hat verkündigt das,
Wie ein Tod den andern fraß,
Ein Spott aus dem Tod ist worden. Halleluja!

6. (Vs 5): ARIA (B)

Hier ist das rechte Osterlamm, - Davon Gott hat geboten,
Das ist hoch an des Kreuzes Stamm - In heißer Lieb gebraten,
Das Blut zeichnet unser Tür,
Das hält der Glaub dem Tode für,
Der Würger kann uns nicht mehr schaden. Halleluja!

7. (Vs 6): DUET (S, T)

So feiern wir das hohe Fest - Mit Herzensfreud und Wonne,
Das uns der Herr erscheinen läßt, - Er ist selber die Sonne,
Der durch seiner Gnaden Glanz
Erleuchtet unsre Herzen ganz,
Der Sünden Nacht ist verschwunden. Halleluja!

8. (Vs 7): KORAAAL

Wir essen und leben wohl - In rechten Osterfladen,
Der alte Sauerteig nicht soll - Sein bei dem Wort der Gnaden,
Christus will die Koste sein
Und speisen die Seel allein,
Der Glaub will keins andern leben. Halleluja!

Avondgebed

Wij bidden U, God, voordat de avond valt
Dat Gij ons in uw licht bewaart
om helder tegemoet te treden
al wat ons in ons leven overkomt

dat wij voluit beseffen
wat in ons leven zelf gebeurt
dat wij, in alle onverwachte dingen
ook U herkennen kunnen

dat wij in staat zijn op U te betrekken
wat zich in de diepte van ons leven afspeelt.

Wij bidden U, God, dat wij de moed mogen hebben
om de leegte tegemoet te treden
waar die zich voordoet
het donker dat ons overkomt

dat wij ook daarin iets mogen herkennen
van wie Gij voor ons bent
wie wij kunnen zijn voor U.

(Severien Bouman, Gebeden, Skandalon 2007)

Zegenbede

Orgelspel: Fuga in D - BWV 532/2 - J.S. Bach

De collecte is bestemd voor de cantatediensten. Wij verzoeken u daarom vriendelijk deze ruim te bedenken en denken daarbij aan een richtbedrag van € 10,- per persoon.

U kunt ook betalen
via de app Tikkie:

Tikkie Cantatedienst

kerk050.nl/NKCANTATE

Wanneer u ons werk waardeert en dat ook geldelijk wilt ondersteunen kunt u een gift overmaken op NL67INGB0009444965 t.n.v. Commissie Cantates in de Nieuwe Kerk.

Zie ook de website voor nieuws en achtergronden:
www.cantatediensten.nl

Komende cantatediensten:

2 mei 2021

Wo gehest du hin BWV 166 J.S.Bach

Eske Tibben alt, Mattijs Hoogendijk tenor en Roele Kok bas
Solisten en barokorkest o.l.v. Jelte Hulzebos

Voorganger: ds. Tirtsa Liefting, Organist: Mannes Hofsink

Bach schreef BWV 166 'Wo gehest du hin' voor de vierde zondag na Pasen. De cantatetekst is gebaseerd op de lezing voor die zondag, Johannes 16: 5-15 waar Jezus zegt: '...niemand van jullie vraagt: 'Waar gaat u naartoe?' Met deze tekst opent de bas als 'vox Christi' de cantate. Deze vraag is een centraal thema in dit werk, eerst als citaat maar vervolgens gericht aan de gelovigen.

De vorm van de cantate wijkt af van de gebruikelijke structuur; zo ontbreekt er een openingskoor en is er slechts één recitatief. Bach weet op een sublieme wijze de tekst te verbinden met de klank en benut alle mogelijkheden die de barokcomponist ter beschikking staan.

6 juni 2021

H. Schütz Geistliche Chormusik, J.H.Schein Israelsbrünnlein

Cantate Consort en continuo o.l.v. Jelte Hulzebos

Voorganger: ds. Ruth Peetoom, Organist: Stef Tuinstra

Johann Hermann Schein was van 1586 tot aan zijn veel te vroege dood in 1630 cantor van de Thomaskirche in Leipzig. Op teksten uit het Oude Testament componeerde hij in 1623 de Fontana d'Israel of Israelsbrünnlein, waaruit we een aantal delen uitvoeren. Het werk is een monument binnen de toonkunst van de Duitse vroegbarok.

Heinrich Schütz behoort zonder twijfel tot de meest vooraanstaande Duitse componisten van de 17de eeuw. Hij werkte tot op hoge leeftijd aan het hof te Dresden. Van Schütz worden enkele motetten uit zijn 'Geistliche Chormusik' (1648) uitgevoerd.

Beide componisten schrijven in een stijl die sterk beïnvloed is door de Italiaanse madrigalisten. Kenmerkend voor deze stijl is de expressieve tekstuitbeelding waarbij alle compositorische middelen ten dienste van de tekst staan.